

СТ А Н О В И Щ Е

От: Проф.доктор Татяна Стефанова Хубенова-Делисивкова Институт за икономически изследвания на БАН

Относно: дисертационен труд НА МАРТИНА ДИМИТРОВА КЕХАЙОВА,

докторант редовна форма на обучение към катедра „Финанси и отчетност“ в Стопанския факултет на ЮЗУ на тема :“ СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ СИСТЕМИ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕС“

с ръководител проф. д-р ГАНЧО ГАНЧЕВ за присъждане на образователната и научна степен “ДОКТОР” в професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност “ Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед.№217 от 31.01.2010г.на Ректора на ЮЗУ в съответствие с чл. 9 на ЗРАСРБ,чл.30,ал.3 от ППЗРАСРБ, и чл.4 ал.23 от Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ“Н.Рилски“ и Решение на Факултетния съвет на Стопанския факултет=Протокол№4/29.01.2020г./ във връзка с провеждането на защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС“Доктор“ по научната специалност“Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“,професионално направление3.8 Икономика, област на висше образование 3.Социални, стопански и правни науки

1. Авторът на дисертационния труд МАРТИНА ДИМИТРОВА ЯКОВА

е докторант в редовна форма на обучение към катедра „Финанси и отчетност“ в Стопанския факултет на ЮЗУ в периода 2015-2019 г. професионално направление 3.8. „ИКОНОМИКА“, докторска програма „ФИНАНСИ, ПАРИЧНО ОБРЪЩЕНИЕ, КРЕДИТ И ЗАСТРАХОВКА. След завършване на Природо-математическата гимназия“ Марина Кехайова постъпва в ЮЗУ и има завършена бакалавърска степен „Счетоводство и контрол“ в 2009-2013г. и магистърска степен по „корпоративен мениджмънт“:в 2013 – 2014 г. Положително значение има и практическият ѝ опит, натрупан от нея като гл. счетоводител в Седмо СУ „Кузман Шапкарев“, Благоевград от 12.2017- до днес. Има участие в различни курсове и семинари в областта на Счетоводството , както и в обучения и лекции, свързани със счетоводното отчитане, финансовото състояние на страната и данъчната политика на България.

Положително значение има и практическият ѝ опит, натрупан от нея като гл. счетоводител в Седмо СУ „Кузман Шапкарев“, Благоевград от 12.2017- до днес

Професионалната биография на Мартина Димитрова **Якова** Кехайова, свидетелствува за нейната последователност, упоритост и задълбоченост в развитието ѝ като финансист-анализатор, което е безспорно от основно значение за успешната ѝ изследователска работа по представения дисертационен труд. Дисертационният труд е обсъден от катедра „Финанси и отчетност“ на Стопанския факултет на ЮЗУ и е насочен за защита пред Научно жури.

2.Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд на М.Якова представлява актуално аналитично научно изследване в обем от 209 стр., от които основният текст е общо 146 стр. Дисертационният труд е структуриран в увод, четири глави, заключение, списък с използваната литература (на английски език, на български език, на руски език и интернет източници), списък на таблиците, списък на приложенията, списък на съкращенията, приложения и декларация за оригиналност.

Изследването отразява самостоятелното проучване, анализ и интерпретацията на проблемите на данъчните системи в ЕС и емпиричният анализ на данъчната система в България..

2.Структура, цели, проблематика , обем на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд на **М.Кехайова** се отличава с ясна и логически издържана структура на направения анализ..

Прави впечатление, че е избрана постановка на структуриране на изследването на основа на задълбочена и аналитична интерпретация на фундаменталната теоретико-методологическа литература по темата, която свидетелствува за качествено овладени познания относно данъчните системи и тяхното функциониране. Изложението следва логиката на избрания подход към постигане на целта и задачите на дисертацията .

В този смисъл в *Първа глава* са обосновани аналитично и задълбочено както основните теоретико-методологически постановки, така и проблемите налагащи икономически реализъм относно възможностите за напредък в данъчната хармонизация на страните в ЕС, която засега касае само косвените данъци, въпреки усилията за хармонизация на корпоративното данъчно облагане. Направен е аналитичен преглед на видовете данъчни системи. Основните акценти са поставени върху изясняване същността на видовете данъци и данъчни системи, както и върху емпиричните изследвания на различни автори насочени в тази тематика. Разгледана е данъчната плаваемост като оценка за ефективността на всяка данъчна система. Целта е да се дефинира мястото на направените анализи в настоящия дисертационен труд сред останалите съществуващи в тази област..

Въз основа на направения *във втора глава на дисертацията* анализ е установено, че по-голяма част от страните използват прогресивното облагане и много малка част пропорционалното. обобщава, че страните с подходяща данъчна система облагат с по-високи данъчни ставки, тези разчитащи на потребителската облагат с най-ниските данъчни ставки и при хибридни данъчни системи се наблюдават средни данъчни ставки спрямо средното ниво за ЕС28. Относно прогресивното и пропорционално подходящо облагане се правят следните изводи: пропорционалното облагане е предпочитано от страните от Източна Европа, а пък в

страните от Западна Европа, прилагащи прогресивното облагане се наблюдава тенденция към увеличаване на максималните ставки за облагане на високите доходи.

В Глава трета е представен изборът на иконометричния инструментариум за анализ и са изведени изводи за резултатите от прилагане на ARDL метод за трите типа данъчни системи.

В Глава четвърта да разгледани особеностите на данъчната система в България и са представени резултатите от прилагане на ARDL метод за оценка на краткосрочна и дългосрочна данъчна плаваемост.

Положително е, че всяка от главите завършва с обобщаване на изводи и заключения по обхвата третирани проблеми в съответната глава. Независимо от това в Заключението са изведени важни изводи и заключения на автора по избраната дисертационна тема. В направеното изследване са систематизирани изводите от постигнатите резултати и е оценено доказването на научните хипотези.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Оценка за приносите, посочени от дисертанта

Приносите, които посочва докторантката в Автореферата за разработения дисертационен труд отразяват вярно основните резултати на нейното изследване. Научната добросъвестност на докторантката намира израз в ясната и обоснована систематизация на конкретно постигнатите резултати относно изясняването на теоретико-аналитичните характеристики на данъчните системи на страните от ЕС.

Трябва да се отбележи, че докт. М.Кехайова проявява научна скромност като не посочва в приносите прилагането на иконометричен инструментариум за сравнителния анализ на данъчните системи. Но на практика това е едно от съществените достойнства на дисертацията - овладяването на методологията за анализ и разработване и емпирично прилагане на модел за оценка и анализ на данъчните системи на конкретни страни в ЕС, в т.ч. и България.

Основните научни и научно-приложни резултати в дисертационния труд са резултат от самостоятелното аналитично изследване на докт.М.Кехайова. Дисертационният труд има качествата на обоснован анализ и осмисляне на теоретико-методологическите характеристики на видовете данъчни системи и връзката им с икономическия растеж.

Представените дисертационен труд и научни публикации дават основание да се обобщят следните приносни моменти:

- Аналитично е обоснована концептуалната и приложно--функционална разлика между трите вида данъчни системи на страните от ЕС: *потребителска данъчна система*, *подходна данъчна система* и *хибридни данъчни системи*. Доказано е убедително, че: *при страните с хибридни данъчни системи в дългосрочен и краткосрочен период структурата от данъци е ефективен икономически стабилизатор, доколкото*

събираемостта е устойчива и бюджетните приходи са гарантирани. Анализът доказва, че данъчната плаваемост също е устойчива на растежа.

- При страните с потребителска данъчна система е доказано, че структурата от данъци също е устойчива в дългосрочен период, но в краткосрочен период коефициентът на данъчна плаваемост е под единица, което обуславя спецификата на този тип данъчна система като неефективен икономически стабилизатор.
- При страните с доходна данъчна система иконометричният анализ, че не е добър автоматичен стабилизатор, доколкото е възможно да има влошаване на приходната част на бюджета, тъй като коефициентът на данъчната плаваемост е близо до единица, макар, че все пак е под тази стойност.
- **Доказано е, че най-добра данъчна структура притежават страните с хибридна данъчна система.** Това се потвърждава от коефициентите на данъчната плаваемост спрямо икономическия растеж в дългосрочен и краткосрочен период.
- С направения емпиричен анализ е доказано, че при страните с доходна данъчна система данъкът върху доходите, данъкът върху капитала и ДДС оказват положително влияние върху държавните разходи, което показва, че тези данъци са добре балансирани като ставки. За страните с потребителска данъчна система като добре структурирани са определени данък върху капитала, дивидентите, ДДС и акциз. При хибридните данъчни системи – изследваните данъчни приходи, с изключение на приходите от митата имат положително влияние на държавните разходи. Това определя хибридната данъчна система като най-балансирана и с най-равномерно разпределени данъци. За трите вида данъчни системи бюджетният дефицит е в правопрпорционална връзка с разходите, което означава че дефицитните разходи се използват за разширяване на държавните разходи.
- За данъчната система на България се установява, че в дългосрочен и краткосрочен период данъчната плаваемост е устойчива на растежа. **Доказано е, че най – силна е зависимостта между данък върху доходите и държавните разходи.** По – слабо е влиянието върху държавните разходи на приходите от мита и дивиденти, което позволява твърдението, че при наличие на предпоставки за ръст в приходите от данък върху доходите, то това би довело до повишаване на държавните разходи, което ще засили преразпределителната функция на държавата.

Изследователският инструментариум за доказването на формулираната теза по същество е твърде разнообразен. Добросъвестно и аналитично в дисертацията са приложени иконометрични техники на анализ. За емпиричния анализ се използва линеен регресионен модел под формата на метода с най-малки квадрати (LSM). На тази основа преразпределителната функция на държавата е оценена като тежест от данъчното облагане. Корелационният анализ помага да се направят заключения и резултати. На основата на корелационния анализ е описанието на силата на корелационните зависимости. Има таблица на коефициентите, които определят ефекта на зависимостите между променливите. направен е анализ с помощта на коректно подбрани тестове.

Докторантката показва познаване на теоретични и приложни изследвания по темата и коректно отразява ползваните публикации на български и чуждестранни автори чиито възгледи се изясняват с цел обосноваване на основните тези на докторанта.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Представените от док М.Кехайова публикации отразяват и са част от конкретни аспекти от представеното изследване в дисертацията. Те убедително свидетелстват за положените усилия от докторантката за навременно публикуване на резултатите от направеното изследване.

Докторантката има публикувани общо 5 статии .в рамките на три години. В 2017г М Кехайова публикува статия в сп. *International Journal Of Economics And Financial Issues* IJEFI, 2017,7(5), 25-32, ISSN:2146-41338 (*Comparative Analysis of the Tax Structures of Bulgaria, Denmark and France.*).

Две от статиите са публикувани в издания на ЮЗУ“Н.Рилски“ както следва: 1 статия в **сп. „Предприемачество“** към ЮЗУ „Неофит Рилски“, Брой I, Година VI, 2018. (Yakova, M. (2018), *„Tax structure of Bulgaria .)*.и 1 статия в съавторство **в сп. „Икономика и управление“ към Стопански факултет към ЮЗУ „Неофит Рилски“**, Vol. XV, issue 2, p.54-71,2018 (Tanchev, S., Yakova, M. (2018) *„The choice of tax structure and economic growth“.*).

Други две статии в сп.Икономическа мисъл: съответно в 2018 г (*„Анализ на данъчните системи в страните от ЕС“ Икономическа мисъл, N 3,2018г..*) и в 2019г. (*„Данъчна плаваемост на страните от ЕС-28 – Сравнителен анализ“,Икономическа мисъл, бр.5/ 2019*).

Оценка на автореферата

Авторефератът отговаря на изискванията за коректно отразяване на съдържанието и резултатите на анализа , който съдържа дисертационния труд. Направените изводи и заключения и представената справка представят убедително и точно най-важните резултати от изследването.

В дисертацията, както и в Автореферата е обосновано ясно и конкретно изброяването на ограниченията, които приема докторантката..

Авторефератът резюмира по същество многоаспектността на изследваната проблематика и това е предпоставка за ясното изложение на самостоятелно постигнатите резултати от емпиричния анализ.

Критични бележки, препоръки и въпроси

Към дисертационния труд могат да бъдат отправени някои въпроси, които касаят основните аспекти на възприетия подход към анализа на типологията на данъчните системи в ЕС, като основна «територия» на фискалния суверенитет на страните-членки, която ще бъде трудно да се хармонизирав достатъчна степен, за да Към тези въпроси се отнасят както следва:

На първо място, макар че се отделя внимание на проблемите на страните с потребителска данъчна система би било добре да се систематизира по-последователно и аргументирано проблематиката на ролята ѝ на автоматичен стабилизатор.

На второ място, считам, че при бъдещото продължаване на изследването на основа на емпиричния анализ на българската данъчна система би могло потенциалът на иконометричния инструментариум да се използва по-цялостно за разработване на прогностични сценарии за изменения в структурата на данъчната система в България.

На трето място, Препоръчвам да се уточни документално въпросът за фамилното име на докт М.Кехайова относно публикациите, тъй като там то е различно и това формално ще има значение за научната ѝ документация.

Заключение

Представеният за рецензиране дисертационен труд на докторанта Мартина Кехайова свидетелства за високите качества на професионалната ѝ квалификация в областта на анализа на данъчните системи и данъчното облагане..

Представените резултати по съдържание и количество представят задълбочено проучване на теоретическите постижения на финансовата литература по избраната проблематика и провеждане на обосновано емпирично изследване на основа на овладяната методология за анализ.

Потвърждавам положителното си становище за дисертацията на докт.Мартина Кехайова с препоръката да подготви цялостна публикация на дисертационния си труд..

Подкрепям присъждането на докт. Мартина Кехайова на образователно-научната степен “Доктор“ по професионално направление по професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност “ ” в УНСС.

София, 7 юни 2020г.....

Подпис

/Проф.д-рТ.Хубенова-Делисивкова/